

Výňatek z knihy

LOS V SRDCI EVROPY

Od klasických ke stíracím

Vydalo Nakladatelství Olympia, a.s.
SAZKA - OLYMPIA 2002
Edice Sazka
autor Ivo Kasal

JUDr. Ivo Kasal

(sedmé pokračování)

LOTERIE MALÁ ČÍSELNÁ JANOVSKÁ

PhDr. Ivo Navrátil, ředitel semilského okresního archivu, předkládá několik všedních loterijních skutečností té doby: Podnikaví lidé v řadě míst Království českého si ve 20. a 30. letech 19. století oblíbili provozování číselné /věcné) loterie a učinili z ní hlavní zdroj své obživy. Nechvalnou pověst tehdy získal Turnov. Poddanské město se 450 domy a asi 3500 obyvateli.

Zájemcům stačilo ohlásit loterijní administraci v Praze vklad výhry na konkrétní datum jeden až dva měsíce předem a zaplatit taxu, jež činila 10% celkové výše sázek. Úřad bez průtahů vydal přímo na rubu žádosti své povolení, znějící na 90 losů v ceně navržené žadatelem, a nikdy neopomněl zdůraznit, že taxa nemůže být v žádném případě vrácena. Stát tedy měl své jisté, šlo o to, aby k penězům přišel i podnikatel sázky, a v této dráždivé nejistotě měla patrně hra kouzlo i pro své pořadatele. Návnadou publiku musely být atraktivní předměty, dostatečně odolné, aby snesly obcházení měst a vesnic, hostinců, panských domů i prostých chalup, za plískanic a nepohody. Ve 20. letech 18. století byly velmi módní stolní hodiny s bicím strojem (Stockuhr), asi půl metru vysoké, skříňku z červeného dřeva nesly čtyři alabastrové sloupky, zadní stěna byla opatřena zrcadlem, podstavec někdy zdobily postavy světců nebo mytologických hrdinů. Z výpovědí hodinářů víme, že stávaly 40 až 120 zlatých. Ve 30. letech se k nim připojily hodiny křížové (Kreuzuhr). Velmi oblíbené byly též hrací skříňky, stříbrem vykládané pěnovky, pozlacené sošky a obrazy Panny Marie a svatých.

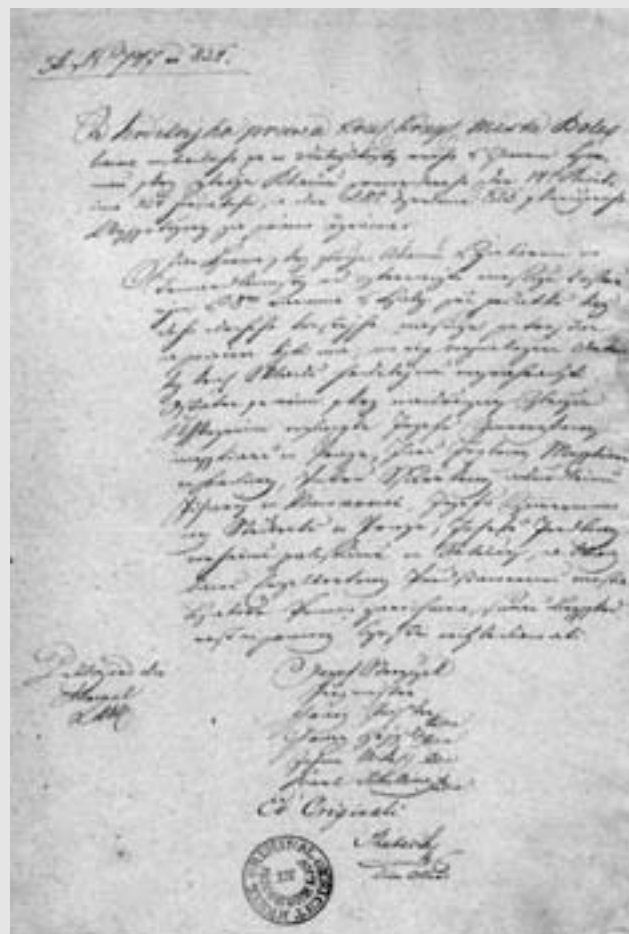
Podnikatel loterie musel výhru sám zakoupit, očekávalo by se tudíž, že byl

občanem alespoň průměrně movitým. Ne tak důvtipní Turmanové, kteří zjistili, že se prodejem losů dá dobře žít. Loterijní direkci to bylo zřejmě jedno, překvapuje však, že důvěru sázky chtivých občanů získali i loterní podnikatelé, kteří neuměli číst ani psát (jako Štěpán Kretschmer nebo Josef Resl) a kromě loterie se živil jen žebrotou (jistý Václav Kraus). Protože výhra měla být podle loterního patentu vydána do tří měsíců od tahu, počítalo se zřejmě i s tím, že ji podnikatel zakoupí z výnosu další loterie – Vojtěch Neumann tak v roce 1826 získal čtyři loterní povolení za sebou, Štěpán Kretschmer si stěžoval, že neprodal tolik losů, aby za ně mohl výhru koupit. V roce 1822 žádal jindřichohradecký hodinář Jahann Kheck 326 zlatých, které mu dluží krejčí Jahann Spitel z Trutnova za dvoje stojací hodiny půjčené do loterie. Ukázalo se, že dlužníkem je nevěstný a nemajetný tiskař kartounů Johann Spiess. Cena losů zřejmě musela korespondovat s nabídnutou výhrou a pohybovala se mezi 15 krejcarů (na křížové hodiny) a 2 zlatými 30 krejcarů (na stolní hodiny). Jak se blížil termín tahu, klesala i cena losů až na polovinu, aby se jich prodalo co nejvíce (Josef Resl, 1822) O tom, komu losy prodali, si měli podnikatelé vést rejstřík, zdráhali se jej však úřadům dobrovolně vydat a vymlouvali se, že ho ztratili nebo jim byl ukraden. Teprve soudem nařízená domovní prohlídka mívala úspěch. Podnikatelé se často uchýlovali k podvodům, aby svůj zisk zvýšili. K nejběžnějším patřilo obsazení jednoho tahu losy stejných čísel dvakrát- pokud podnikatel loterie dokázal z výtěžku zakoupit stejný nebo podobný předmět, nemuselo se na nic přijít a pouze stát byl

Protokol z procesu s Janem Kettnerem z roku 1825

Rozsudek nad Janem Hornou pro zločin klamu - za loterijní podvod s hodinkami

ochuzen o taxu. Nedokážeme říci, jak si tyto podnikatelé opatřili další předtištěné losy, protože se o to soudy nestaraly, jistě však je, že důvěřivé publikum nepohrdlo ani losy ručně psanými. Řada stížností směřovala na záměnu lepší výhry, na niž se sázelo, za výhru horší kvality. Nejvíce žalob však turnovský magistrát dostával od těch postižených, kteří si pro výhru poslali, a ukázalo se, že podnikatel je na cestách nebo měsíce neznámý, udal na losu špatné jméno nebo adresu, nechával se zapírat. Řadu sporů se podařilo magistrátu vyřešit smírem, když žalující přistoupil na to, že výhru obdrží později. V roce 1826 nicméně kriminální soud v Kutné Hoře pro zločin podvodu odsoudil Vojtěcha Neumanna a Václava Krause z Trutnova k šesti měsícům žaláře, zostřenému

na počátku a uprostřed deseti ranami holí, Františka Řeháčka mladšího k osmi dnům a Augustina Pusce k deseti dnům žaláře: všichni měli povinnost nahradit soudní výlohy a způsobenou škodu. Jana Hornu soudil o rok dříve kriminální soud v Mladé Boleslavi pro tyž zločin ještě přísněji – 14 měsíců žaláře, zostřenému počátkem každého druhého měsíce osmi ranami holí. Čtenář je jistě přesvědčen, že takové tresty byla účinná a že by nebylo na škodu oživit je i v moderním právním řádu. Nemusíme si tehdejší žaláře idealizovat, přesto překvapí, že se jmény známých podvodníků se znovu setkáváme i v dalších letech. Obchod s losy je neodolatelně vábil, třibila se i jejich dovednost jak z lidí mámit peníze. Teprve guberniální nařízení č. 46021 z 20. září 1836 učinilo podomnímu obchodování

s losy přítrž, a kdo byl následně přistižen, mohl být odeslán („šupem“) do svého bydliště. Turnovské písemnosti poskytují též překvapivý pohled na sociální skladbu hráčů malé loterie. Mezi zklamanými výherci se jen jednou objevují příslušníci nejchudších vrstev, když se v roce 1826 na los za 1 zl. 5 kr. složili podomek v domě hraběte Valdštejna na Malé Straně s nějakým řeznickým tovaryšem. Mnohem více si losy kupovali panští úředníci a jejich manželky, mlynáři, sládky, obchodníci, učitelé, rychtář z Uštěka, pokušení neodolala ani hraběnka Kolovrat-Krakovská na zámku Březnice nebo premonstrátský kněz Vít Vích ze Strahova, pověřený výchovou dítek hrabat Nosticů. (pokračování příště)